

Araştırma / Original article**Yasayla ihtilafa düşen ergenlerin risk ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi: Araştırma ve değerlendirme formunun geliştirilmesi ve standardizasyonu***Kültegin ÖGEL,¹ Gülşah KARADAYI,² Gülçin ŞENYUVA,³ Ebru ÖZDEMİR TOPSAKAL⁴**ÖZET**

Amaç: Yasayla ihtilafa düşen çocuk ve ergenlerin yeniden suç işleme riski ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilen 'Yasalarla İhtilafa Düşen Çocuk ve Ergenler için Araştırma ve Değerlendirme Formu'nun (ARDEF) geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması hedeflenmiştir. **Yöntem:** Türkiye'de, üç çocuk cezaevi ve bir çocuk eğitim evinde kalmakta olan 370 tutuklu/hükümlü ergenle görüşülmüştür. Görüşmeler ceza infaz kurumlarında çalışan İnfaz Koruma Memurları tarafından yapılmıştır. **Bulgular:** Ölçme ve değerlendirme aracının test-tekrar test ve görüşmeciler arası güvenilirlik analizleri istatistiksel olarak anlamlı sonuç vermiştir. Ölçüt bağıntılı geçerliliği değerlendirmek üzere uygulanan 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report Scale) ile ölçülen agresyon ve yıkıcı davranışlar ile ARDEF arasında öfke ve kriminalite indeksi arasında anlamlı bağıntı olduğu görülmüştür. Bu bulgular, ARDEF'in ilgili davranışları ve suç işleme riskini doğru bir şekilde ölçebildiğini göstermektedir. Faktör analizi ile gerçekleştirilen yapı geçerliliği değerlendirmelerinde ölçeğin çocuk suçlarıyla ilgili ulusal ve uluslararası araştırmaların sonuçlarıyla uyumlu olarak ruhsal durum, yoksulluk ve kriminal tutumu ölçen üç faktörden oluştuğu gözlemlenmiştir. **Tartışma:** ARDEF'in bu haliyle bireyselleştirilmiş iyileştirme programları geliştirilmesi kapsamında, çocuk ceza infaz kurumlarında, İnfaz Koruma Memurları tarafından uygulanabileceği saptanmıştır. ARDEF'in daha geniş bir örneklem üzerinde deneyerek, normlarının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca ARDEF'in yeniden suç işleme riskini değerlendirip değerlendiremediğinin sınanması için izleme çalışmalarına gereksinme vardır. (Anadolu Psikiyatri Dergisi 2011; 12:143-150)

Anahtar sözcükler: Ergen, suç, geçerlilik, güvenilirlik, psikometrik özellikler

Assessment of risks and needs of juvenile offenders: Development and Standardization of Examination and Assessment Form (ARDEF)**ABSTRACT**

Objective: The Examination and Assessment Form for Juvenile Offenders (ARDEF) was developed with the purpose of investigating risk of recidivism and needs of children and adolescents who are in conflict with the law. **Methods:** The study of reliability and validity for this scale was carried out with 370 adolescents in penal institutions in Turkey. Interviews with the participants were performed by prison officers. **Results:** Test-retest and interrater analyses of the measurement and assessment scale generated statistically significant results. The two

* Bu araştırma T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF tarafından yürütülen Etkin Hükümlü Yönetimi Projesi çerçevesinde desteklenmiştir.

¹ Prof.Dr., Acıbadem Üniversitesi, İstanbul

² Uzm.Psk., Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul

³ Uzm.Psk., Adalet Bakanlığı CTE Genel Md., Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul

⁴ Uzm.Psk., Adalet Bakanlığı CTE Genel Md., H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Eskişehir

Yazışma adresi/Address for correspondence:

Uzm.Psk. Gülşah KARADAYI, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, Halaskargazi Cd., Küçükbahçe Sk. Yuvam Apt., No.35/1, Şişli/İSTANBUL

E-mail: gulsahkaradayi@gmail.com

Geliş tarihi: 12.06.2010, **Kabul tarihi:** 06.08.2010

scales which were administered in order to measure criterion referenced validity were correlated with ARDEF subscales. The correlations between aggression and destructive behaviors evaluated with Youth Self Report Scale and aggression and criminality indexes of ARDEF were significant. These results show that ARDEF can validly measure those behaviors and risk of offending. Also the structural validity analyses that were carried out with factor analysis method have shown that the scale items loaded on three factors of mental status, poverty and criminal attitude, similar to the results of national and international research on juvenile crime. **Discussion:** It was shown that the scale can be used to assess the risks and needs, in order to develop individual rehabilitation programs in juvenile penal institutions in Turkey. The scale needs to be administered on a larger sample to establish the necessary norms. In addition, follow-up studies are needed to evaluate how well ARDEF measures the risk of re-offending in juveniles. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2011; 12:143-150)

Key words: adolescents, juvenile offender, validity, reliability, psychometric properties

GİRİŞ

Çocuk suçluluğu tüm dünyada güncel ve önemli bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarda suç işlemeyi etkileyen etkenler ve suç türleri de yetişkinlerden farklılık göstermektedir. Bu nedenle çocuk ceza adalet sisteminde yapılan yasal düzenlemelerin yanı sıra, çocuk olarak tanımlanan bireyin suç oluşturan eylemlerinin değerdendirilmesinde, cezasının infazında ve uygulanacak girişimlerde yetişkinlerden farklı yöntemler uygulanması gerekmektedir.¹ Çocuklarla ve yetişkinlerle yapılan kanıta dayalı çalışmalar, tutuklu veya hükümlünün gelecekte yeniden suç işleme olasılığını artıran risk etkenlerini hedefleyen girişimlerin yeniden suç işleme ve hüküm giyme olasılığını düşürdüğünü göstermektedir.²

Tutuklu/hükümlü çocukların yeniden suç işleme riskini etkileyen etkenleri hedef alan, amaca uygun iyileştirme programlarının planlanarak uygulanabilmesi için, öncelikle yeniden suç işleme, başkalarına ve/veya kendine zarar verme riski ile suç işlemesi ile ilişkili bireysel, ailesel ve ekonomik gereksinmelerinin değerdendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla geliştirilen yapılandırılmış risk ve gereksinme değerdendirme araçları birçok ülkede ceza adalet sistemi içinde yargılama, sınıflandırma, kurum içinde yerleştirme, planlama ve tahliye kadar uzanan süreçte kullanılmaktadır.³

Yasayla ihtilafa düşen ergenleri belirli risk gruplarına ayıran bu araçlar, düşük risk grubuna giren tutuklu/hükümlü ergenlerin gereksiz yoğunlukta girişimlere maruz kalmalarını önlerken, denetim ve iyileştirme uygulamalarının en iyi sonuçları verdiği yüksek risk grubuna giren kişilere de gerekli girişimlerin yapılabilmesini sağlamaktadır.⁴ Bu tür bir risk ve gereksinme değerdendirmesi aracı olmadan hükümlü ve tutukluları doğru iyileştirme programlarına yönlendirme olanağı olmadığı gibi, uygulanan girişimlerin uzun ve kısa vadede ne kadar etkili

Anatolian Journal of Psychiatry 2011; 12:143-150

olduklarını ölçmek de olası olmamaktadır.²

Andrews ve arkadaşları bir meta-analizde etkili iyileştirme yöntemlerinin temel ilkelerini suç işlemeyle ilgili risk sınıflandırmasının yapılması, gereksinmelerin belirlenmesi, tutuklu ve hükümlülerin koşullarına, kapasitelerine ve isteklerine uygun girişimlerin planlanması olarak belirlemiştir.⁵

Bu amaçla kullanılan ölçeklerden birisi İngiltere ve Galler'de ceza adalet sisteminde kullanılan yapılandırılmış bir değerdendirme ölçeği olan ASSET'tir (Young Offender Assessment Profile-Genç Hükümlü Değerdendirme Profili). ASSET, gençlerin suç davranışlarını ve onları bu davranışa iten çeşitli koşulları belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçeğin ana profili 12 bölümden oluşmakta, her bölümün sonunda değerdendiren kişi tarafından 0-4 arasında bir puan verilerek, o bölümde elde edilen sonuçların yeniden suç işleme riski üzerinde ne kadar etkisinin olduğu belirlenmektedir.⁶

Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI-Gençler için Hizmet Derecesi/Olgu Yönetimi Ölçeği) ise, Kanada'da genç hükümlülerin yeniden suç işleme olasılığını ve bireyselleştirilmiş bir olgu yönetimi planı oluşturulmasına olanak sağlayan yapılandırılmış bir değerdendirme aracıdır. Risk, gereksinme ve uygunluk ilkelerine dayanan araç, hükümlünün katılacağı iyileştirme etkinliklerinin oluşturduğu riskin düzeyine göre planlanmasını, kişinin gereksinmelerinin belirlenerek gerekli planlamaların yapılmasını ve suçla doğrudan bağlantılı olmasa bile etkinliklere katılımı etkileyen etkenlerin göz önünde bulundurularak uygun girişimler planlanmasını hedeflemektedir.⁷

Bir diğer değerdendirme aracı olan The Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START-Risk ve Tedavi Edilebilirliğin Kısa Dönemde Değerdendirilmesi Formu) Kanada'da geliştirilmiş, 20 maddeden oluşan bir araçtır. Hem dinamik risk etkenlerinin, hem de kişinin

güçlü yanları ve gereksinmelerinin belirlenmesine olanak sağlar. Özellikle psikiyatrik bozukluklar ve madde kullanımı sorunu olan hükümlülerin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir.⁸

Türkiye’de ergenlik döneminde suç işleme oranları giderek artmaktadır.⁹⁻¹¹ Bu, ergenlere yönelik risk, gereksinme ve uygunluk modeline uygun yaklaşımların yararlı olacağı açıktır. Bu araştırmada yasayla ihtilafa düşen ergenlerin suç işlemede etkin olan ve diğer riskleriyle gereksinmelerini geçerli ve güvenilir bir şekilde saptayacak bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Ölçeğin geliştirilmesi ve yapısı

Yukarıdaki amaçlara yönelik bir ölçme değerlendirme aracı geliştirmek için, önce çocuk ve ergenlerde suç işlemeyi etkileyen etkenlerle ilgili ülkemizde yapılan araştırmalar ve tezler gözden geçirilmiş, risk ve gereksinme etkenleri belirlenmiştir. Dünyada bu alanda kullanılan araçlar ve çocuk ceza adalet sistemi içindeki uygulamalar gözden geçirilmiştir. Ardından ceza ve eğitim kurumlarında çalışanlarla iki odak grup görüşmesi yapılmıştır. Görüşmelerden ve literatürden elde edilen bilgilerden suça yönelmeye neden olabilecek toplam 89 risk değişkeni belirlenmiş; bu risk değişkenlerini belirleyecek sorularla bir soru havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan soru havuzu konuyla ilgili uzmanlarca tekrar değerlendirilerek sorular bir ölçek haline getirilmiştir.

Geliştirilen ölçek ‘Yasalarla İhtilafa Düşen Çocuk ve Ergenler için Araştırma ve Değerlendirme Formu’ (ARDEF) olarak adlandırılmıştır. Oluşturulan ölçek cezaevinde kalan 15 ergene iki uzman psikolog tarafından uygulanmış, her soru üzerinde bilişsel değerlendirmeler ve gerekli değişiklikler yapılmış, son haline getirilmiştir.

ARDEF, tam yapılandırılmış bir görüşme ölçeği olarak hazırlanmıştır. Sorular görüşme sırasında alınan yanıtlara, görüşmecinin gözlemlerine dayanarak veya gerektiğinde araştırma yapılarak yanıtlanmaktadır. ARDEF çoktan seçmeli ve Likert tipi ölçekle yanıtlanan sorulardan oluşmaktadır. Yanıtlar risk değişkeninin hesaplanabilmesi için, içerdiği risk göz önüne alınarak 0-2 arasında derecelendirilmektedir. Böylece her risk değişkeni 0-2 arasında bir değer almaktadır (Şekil 1). Risk puanlarının oluşturulmasında, daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır. Bazı bölümlerde uyuşturucu kullanımı gibi konularda alınan yanıtların doğruluğunun sınanması için kontrol soru-

ları da eklenmiştir.

Ölçek 89 risk değişkeni ve 183 sorudan oluşmaktadır. Risk değişkenleri, alt bölümler altında gruplandırılmıştır. Araştırmalar risk değişkenlerinin suç işleme riskini belirleme açısından değişik düzeylerde rol oynadığını göstermektedir.² Bu nedenle, form oluşturulurken belirlenen risk etkenleri farklı alt bölümler altında gruplandırılmıştır. Bu sayede risk puanı hesaplanırken, alt bölümlerin puanları değişik katsayılarla hesaplanabilecektir. Suç öyküsü, yaşadığı yer, aile özellikleri ve aile ilişkileri, madde kullanımı, eğitim ve çalışma, yaşam tarzı, ekonomik koşullar, ruhsal durum, düşünce ve davranışlar ve tutum olmak üzere 10 alt bölüm belirlenmiştir. Bu alt bölümler dışında yer alan genel bilgi bölümünde sosyodemografik özellikler, genel sağlık ve intihar taraması ile ilgili bilgiler sorgulanmaktadır.

Genel bilgi dışındaki tüm bölümlerden elde edilen toplam puan suç işleme riskini göstermektedir. Ölçeğin içinden seçilen sorulardan çeşitli indeksler oluşturulmuştur. İndekslerin amacı alt bölümler dışında, farklı alanlarda gereksinmelerin belirlenebilmesidir. İndeksler arasında öfke indeksi (OFİ), zarar görme riski indeksi (ZAGİ), zarar verme riski indeksi (ZAVİ), kurum kurallarına uymama riski indeksi (KUKİ), kriminalite eğilim riski indeksi (KERİ) ve güvenli davranış riski indeksi (GÜDİ) sayılabilir.

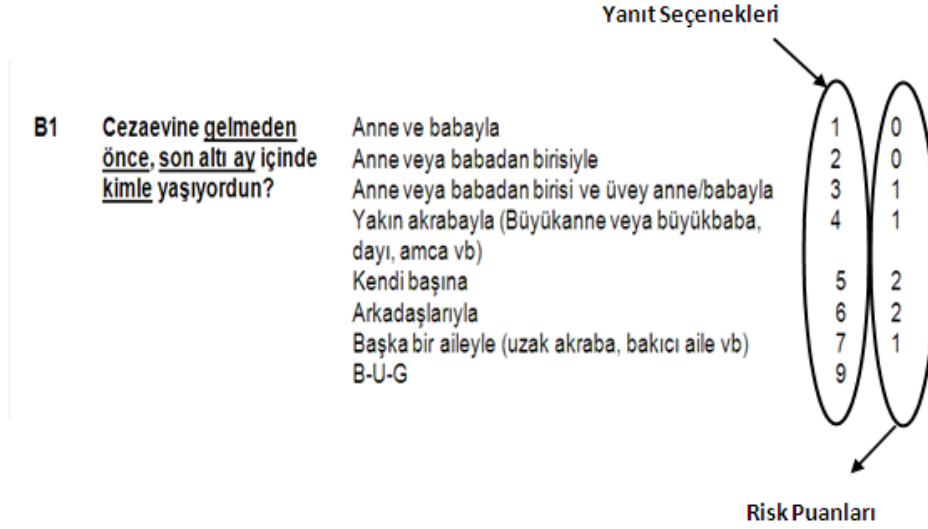
Örneklem

Çalışma üç ilde, üç çocuk cezaevi ve bir çocuk eğitim evinde yürütülmüştür. İki çocuk cezaevi ve eğitim evinde kalan tüm ergenler, bir cezaevinde ise kalan ergenlerin yarısı çalışmaya alınmıştır. Toplam 370 ergen çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Böylece T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı bilgilere göre ülkemizde 2008 yılı sonu itibarıyla cezaevinde kalan 2746 çocuk ve ergenin¹² %13.5’ine bu çalışma ile uygulama yapılmıştır.

Araçlar

Ölçüt bağıntılı geçerliliği değerlendirmek amacı ile 235 ergen 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeğini-YSR (Youth Self Report) doldurmuştur. YSR, 140 maddeden oluşan, 6-18 yaş grubuna uygulanan ve çocuğun kendisi tarafından doldurulan bir değerlendirme aracıdır. Psikopati, kriminal tutum, yıkıcı davranışlar, anksiyete, depresyon, agresyon, dikkat sorunları ve içe kapanıklık gibi özellikleri ölçmekte kullanılmaktadır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği 0.82, iç tutarlılığı 0.89 olarak bulunmuştur.^{13,14}

Şekil 1

Uygulama

Sonraki uygulamalarda formun İnfaz Koruma Memurları (İKM) tarafından uygulanması planlandı için, görüşmeler toplam 370 tutuklu veya hükümlü ergenle İKM tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamayı cezaevlerinden seçilen 12 İKM ergenlerle yüz yüze görüşerek yapmıştır. Bu amaçla, çalışmadan önce İKM'ye yönelik iki günlük bir eğitim düzenlenmiştir. Görüşülen ergenlerden 145'iyle aynı İKM 15 gün sonra tekrar ARDEF'i uygulamıştır. İlk görüşmenin ardından 264 ergene başka bir İKM tarafından ARDEF ikinci kez uygulanmıştır. İKM'lerin ruhsal sorunları değerlendirme düzeylerini ölçebilmek amacı ile, İKM'lerin ARDEF uyguladığı 138 ergene altı psikolog tarafından aynı hafta içinde psikosozyal değerlendirme yeniden uygulanmıştır.

İstatiksel analiz

İstatiksel analiz SPSS 13.0 programı ile yapılmıştır. Test-tekrar test ve görüşmeciler arası değerlendirmelerin karşılaştırılmasında ve ölçüt bağımlı geçerliliğin değerlendirilmesinde Pearson korelasyon, iç tutarlılık analizi Cronbach alfa ve yapı geçerliliğinin saptanmasında ise faktör analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tüm örneklem incelendiğinde toplam risk puanı ortalaması 50.82 ± 19.22 , yaş ortalaması ise 16.6 ± 1.63 olarak saptanmıştır. Örneklemi oluşturan tutuklu/hükümlü ergenlerin daha çok 16-17

yaş grubunda olduğu (s=210, %56.8), %59.7'sinin ilkokulu bitirmiş olduğu (s=221) belirlenmiştir. Ergenlerin kaldıkları kurumlara göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Suç öyküsüne bakıldığında örneklemin %98.4'ünün hakkında ilk kez dava açıldığında (s=364) ve ilk kez tutuklandığında 17 yaşında veya daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Ancak kurumda bulunmalarına neden olan son tutuklanmalarından daha önce bir veya daha çok kez hakkında dava açılan veya tutuklanan ergenlerin sayısı daha düşük (s=203, %54.8) ve daha önce hüküm giyenlerin sayısı sadece 12'dir (%3.3).

Geçerlilik

Yapı geçerliliği: Ölçeğin yapı geçerliliğini değerlendirmek için faktör yapısı incelenmiş, varimax eksen döndürme yöntemiyle formu oluşturan her alt bölümün toplam risk puanından oluşan bir temel bileşenler analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda formu oluşturan alt bölümler toplam varyansın %62.3'ünü açıklayan ve eigen değeri birin üstünde olan üç faktör altında toplanmıştır. Buna göre, birinci faktörde yaşadığı yer, alkol-madde kullanımı, yaşam tarzı, ruhsal durumu toplanmıştır. İkinci faktörde aile özellikleri, eğitim ve çalışma durumu ve ekonomik durum alt bölümleri yer almaktadır. Üçüncü faktörde ise tutum alt bölümü bulunmaktadır. İlk faktörün ruhsal durumu, ikinci faktörün yoksulluğu, üçüncü faktörün ise kriminal tutumu yansıttığı söylenebilir. Ölçekteki maddelerin ait oldukları faktörler ve faktör yükleri Tablo

Tablo 1. Örneklemdeki kişilerin sosyodemografik özellikleri, suç öyküsü ve bulunduğu kurum

	Sayı	%
Yaş		
15 ≤	64	17.3
16-17	210	56.8
≥ 18	88	23.8
Eğitim		
İlkokulu bitirmiş	221	59.7
İlkokulu bitirmemiş	58	15.7
Okula devam ediyor	69	18.6
Suç öyküsü		
Daha önce bir veya daha fazla kez karakola düşmüş	203	54.8
Daha önce bir veya daha fazla kez hakkında dava açılmış	203	54.8
Daha önce bir veya daha fazla kez tutuklanmış	67	18.1
Daha önce bir veya daha fazla kez hüküm giymiş	12	3.3
İlk kez hakkında dava açıldığında 17 yaşında veya daha küçükmüş	364	98.4
İlk kez tutuklandığında 17 yaşında veya daha küçükmüş	364	98.4
Kurumlar		
Ankara Eğitim Evi	42	11.4
Ankara Çocuk Kapalı Cezaevi	98	24.1
Kayseri/İncesu Çocuk Cezaevi	41	11.1
Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Cezaevi	198	53.5

2'de verilmektedir.

Altı maddeden oluşan birinci faktör varyansın %30.5'ini, üç maddeden oluşan ikinci faktör %17.8'ini, bir maddeden oluşan üçüncü faktör %14.0'ını açıklamaktadır. Oluşturulan alt gruplar sırasıyla 'ruh sağlığı', 'yoksulluk' ve 'kriminalite' olarak adlandırılmıştır. Her alt bölümün ölçek toplam risk puanıyla anlamlı düzeyde korelasyonunun olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Ölçüt bağıntılı geçerlilik: Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliğini incelemek için ARDEF toplam risk puanı ve ölçekteki sorulardan elde edilen indeksler ile YSR içinde yıkıcı davranış ve agresyonu ölçen alt bölümlerden alınan puanlar karşılaştırılmıştır. Pearson korelasyon analizi ile incelendiğinde, ARDEF toplam risk puanı ile YSR içinde yıkıcı davranışı ölçen sorularından alınan toplam puan arasında istatistiksel olarak anlamlı ve yüksek bir korelasyon olduğu bulunmuştur ($r=0.70$, $p<0.01$).

ARDEF öfke indeksini (OFI) oluşturan soruların toplamı ile YSR içinde agresyonu ölçen soruların toplamı arasında ($r=0.41$, $p<0.01$) ve ARDEF kriminalite eğilim riski indeksini (KERİ) oluşturan sorular ile YSR yıkıcı davranış soruları toplamı arasında da ($r=0.66$, $p<0.01$) anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür.

Ayırt edici geçerlilik: ARDEF toplam risk puanı

ortalaması daha önce suç işlediğini belirtenlerde 55.8 ± 20.5 , ilk kez suç işlediğini belirtenlerde 45.42 ± 16.28 bulunmuştur. İki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=3.1$, $p<0.01$). İlk kez tutuklandığında 17 yaş ve altında olanların toplam risk puanı ortalaması 57.15 ± 22.25 iken, 18 yaşında ilk kez tutuklandığını bildirenlerin toplam risk puanı ortalaması 47.98 ± 17.09 bulunmuş olup, istatistiksel olarak belirgin fark olduğu gözlenmiştir ($t=2.52$, $p<0.05$).

Güvenilirlik

Ölçeğin güvenilirliği, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, test-tekrar test ve görüşmeciler arası güvenilirlik incelenerek sınıanmıştır.

Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları: İç tutarlılık analizinde, 370 tutuklu/hüküm ergen ile tüm ölçek için elde edilen Cronbach alfa değeri 0.79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt bölümlerinin iç tutarlılık katsayıları da, 0.33 olan 'tutum' bölümü dışında 0.50-0.88 arasında değişmektedir. Herhangi bir alt bölümün ölçekten çıkarılması durumunda ise toplam puan üzerinden hesaplanan iç tutarlılık katsayısının 0.72-0.80 arasında bir değerde olacağı saptanmıştır (Tablo 3).

Test-tekrar test güvenilirliği: Ölçeğin zaman içindeki tutarlılığına bakmak için ARDEF aynı çocuğa, aynı kişi tarafından ilk uygulamadan

Tablo 2. Faktör analizi, yapısı ve yükleri ile alt bölümlerin toplam ARDEF risk puanı ile korelasyonu

Toplam Risk Puanları	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	R
Suç öyküsü	0.43			0.47*
Yaşadığı yer	0.68			0.67*
Madde kullanımı	0.80			0.76*
Yaşam tarzı	0.79			0.89*
Ruhsal durum	0.74			0.52*
Düşünce ve davranışlar	0.62			0.71*
Ekonomik koşullar		0.78		0.45*
Ailevi özellikler ve aile ilişkileri		0.62		0.63*
Eğitim ve çalışma		0.71		0.47*
Tutum			0.83	0.34*

*p<0.01

yaklaşık 15 gün sonra tekrar uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda tüm ölçek için elde edilen test-tekrar test güvenilirliği katsayısı 0.88 (p<0.01) olup, ölçeği oluşturan alt bölümlerin test-tekrar test korelasyonu 0.60-0.97 arasında değişmektedir.

Görüşmeciler arası güvenilirlik: Ölçek farklı görüşmeciler tarafından uygulandığı zaman tutarlılığının incelenmesi için örneklemin bir kısmına ilk uygulamadan sonra, başka bir kişi tarafından ikinci defa uygulanmıştır. Tüm ölçek için hesaplanan görüşmeciler arası güvenilirlik 0.94 (p<0.01) olarak bulunmuştur. Ölçeği oluşturan alt bölümlerin görüşmeciler arası güvenilirlik katsayıları ise 0.69-0.98 arasında değişmektedir (Tablo 3). İKM ve psikolog tarafından uygulanan ARDEF'in ruhsal durum bölümlerinden alınan toplam puanlar arasında da anlamlı bir korelasyon bulunmuştur (r=0.54, p<0.01).

TARTIŞMA

Bu araştırmada kanunla ihtilafa düşen ergenlerin risk ve gereksinmelerinin değerlendirilmesi amacıyla 'Yasalarla İhtilafa Düşen Çocuk ve Ergenler için Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF)' geliştirilmesi ve standardizasyonu amaçlanmıştır. Geliştirilmesi hedeflenen ölçeğin, yeniden suç işleme riskinin belirlenmesi ve kişiye uygun bireyselleştirilmiş iyileştirme programları düzenlenmesi için çocuk cezaevi ve eğitim evi kurumlarında kullanılması planlanmaktadır. Bu haliyle uygulamaya dönük bir araç olarak kabul edilmesi, elde edilen verilerin buna uygun biçimde değerlendirilmesinde yarar vardır.

Faktör analiziyle incelenen yapı geçerliliğinde,

ölçeğin ruhsal durum, yoksulluk ve kriminal tutumu belirten üç faktörden oluştuğu görülmektedir. Üç faktör de ulusal ve uluslararası çalışmalarda öne çıkan etkenlerdir. Yoksulluk hem küçük yaşta (6-11 yaş), hem de daha sonraki yaşlarda suç işleyen çocuklarda önemli bir ailesel risk etkeni olarak bulunmuştur. Agresyon, hiperaktivite, risk alma eğilimi ve dürtüsellik gibi ruhsal duruma bağlı etkenlerin de çocuklarda suç işleme davranışında artışa neden olduğu görülmüştür.¹⁵ Birinci faktörde yer alan ergenlerin ruhsal desteğe, ikinci grupta yer alan ergenlerin ekonomik desteğe gereksinmesinin olduğu söylenebilir. Kriminal tutum gösteren grubun ise davranış değişikliğini de içeren yoğun psikososyal programlara gereksinme gösterdiği açıktır. Bu haliyle ölçeğin Risk-Gereksinme Modeline uygun bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilir.

Yıkıcı davranışların suç davranışını da içerdiği ve suçun yineme riskini artırdığı bilinmektedir.^{16,17} ARDEF'in temel olarak suça iten riskleri ölçtüğünü düşünürsek, 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği ile ölçülen yıkıcı davranışlar ile ARDEF arasında anlamlı bağıntının olması, ARDEF'in suç işleme riskini doğru bir şekilde ölçebildiğinin bir işareti sayılabilir. Benzer şekilde YSR agresyon ve yıkıcı davranış puanları ile ARDEF öfke ve kriminalite indeksi arasındaki bağıntı da ARDEF'in söz konusu özellikleri değerlendirebildiğini göstermektedir.

Birden çok suç işleyenlerde gelecekte suç işleme riskinin daha yüksek olduğu birçok araştırmada gösterilmiştir.¹⁸⁻²⁰ Küçük yaşta suç işlemenin de yeniden suç işleme riskini artırdığı da bilinmektedir.²¹⁻²³ ARDEF'in birden çok suç işleyenlerde ve küçük yaşta suç işleyenlerde daha

yüksek bulunması, suç işleme riskinin yüksek olduğunun ve ölçeğin geçerli olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. ARDEF'in yeniden suç işleme riskini saptayıp saptamadığının anlaşılması için, izleme çalışmaları gereklidir.

Ölçeğin alt bölümleri arasında yer alan eğitim ve çalışma bölümünün alfa değeri oldukça zayıf olmakla beraber, kabul edilebilir düzeydedir.²⁴ Tutum bölümünün alfa değeri daha da düşüktür. Öte yandan tutum bölümünün toplam puan ile bağıntısı da düşük bulunmuştur. Bu bölüm değerlendirilmeden çıkarıldığında ölçeğin alfa değeri çok yükselmektedir. Ayrıca toplam puan bağıntısı da düşük olmakla beraber kabul edilebilir düzeydedir.²⁵ Bu nedenle tutum bölümünün genel ölçek içinde tutulmasında yarar olabilir. Tutum bölümünün toplam puan ile bağıntısının düşük olduğu göz önüne alındığında, bu bölümden elde edilen puanların dikkatle yorumlanmasının ve daha geniş popülasyonlarda yapılacak araştırmalar sırasında gözden geçirilmesinin gerekli olduğu açıktır.

Teşekkür: Araştırmanın yapılmasına katkıda bulunan Hüseyin Kulaç, İbrahim Usta, Fahrettin Kırbıyık, Habil Kanoğlu, Elçin Çakar Terzioğlu, Gamze Dünder, Hasan Basri Coşkun, Hüseyin Gazi Karacan ve Aslı Pehlivan'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Çeliköz N, Seçer Z, Durak T. Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *Selcuk Univ Egıt Fak Derg* 2008; 25:335-350.
2. Howard P, Clark D, Garnham N. An evaluation of the Offenders Assessment System (OASys): in three pilots 1999-2001. London, Home Office, 2006.
3. Champion DJ. *Measuring Offender Risk: A Criminal Justice Sourcebook*. Westport, Greenwood Press, 1994.
4. Pereira M, Pietromartire S, Maurice L. Risk assessment and management. MD Beer, SM Pereira, C Paton (Eds.), *Psychiatric Intensive Care*, second ed., UK, Cambridge University Press, 2008, p.161-182.
5. Andrews DA, Bonta J, Hoge RD. *Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology*. *Crim Justice Behav* 1990; 17:19-52.
6. Curtis S. Youth justice assessment procedures. *Child Psychol Psychiatr Rev* 2001; 6:21-23.
7. Hoge RD. Youth Level of Service/Case Management Inventory. T Grisso, G Vincent, D Seagrave (Eds.), *Mental Health Screening and Assessment in Juvenile Justice*. New York, Guilford Press, 2005, p.283-294.
8. Webster, CD, Nicholls TL, Martin M-L, Desmerais SL, Brink J. Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START): the case for a new structured professional judgment scheme. *Behav Sci Law* 2006; 24:747-766.
9. Gönültaş MB. Adana İlinde Mala ve Şahsa Karşı Suç İşleyen Çocukların Sosyodemografik Özelliklerinin Orta-ya Konulması. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2009.
10. Aras Ş, Günay T, Özcan S, Orçın E. İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2007; 8:186-196.
11. Hancı İH, Eşiyok B. Çocuk suçluluğu. *Türkiye Klinikleri Pediatr Bilim Derg* 2006; 2:109-112.
12. T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Web Sitesi, 2008 Yılı İstatistik Tabloları, http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2008/ist_tab.htm, (03.04.2010)
13. Achenbach TM. *Manual for Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 Profile*. Burlington, VT, University of Vermont, 1991.
14. Erol N, Şimsek Z. Mental health of Turkish children: behavioral and emotional problems reported by parents, teachers and adolescents. N Singh, JP Leung, AN Singh (Eds.), *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health*, Elsevier, 2008, p.223-247.
15. Shader M. *Risk factors for delinquency: an overview*. United States Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, 2003.
16. Sprague J, Walker HM, Stieber S, Simonsen B, Nishioka B, Wagner L. Exploring the relationship between school discipline referrals and delinquency. *Psychol Schools* 2001; 38:197-206.

17. Loeber R. *Developmental continuity, change and pathways in male juvenile problem behaviors and delinquency*. JD Hawkins (Ed.), *Delinquency and Crime, Current Theories*, New York, Cambridge University Press, 1996, p.1-27.
18. Akalın N. *Suçta İtilmiş Çocukların Adli Tıp Açısından İncelenmesi ve Cezaevinde Bulunan Suçta İtilmiş Çocukların Deskriptif Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
19. Elibol S. *11-15 Yaş Grubundaki Mala Karşı Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, 1998.
20. Gürler A. *Çocuğun Suçta Yönelmesinde Aile Faktörünün ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.
21. Ataseven C. *Suçta Etki Eden Sosyal Faktörler*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
22. Farrington DP, Loeber R, Van Kammen WB. *Long term criminal outcomes of hyperactivity-impulsivity-attention deficit and conduct problems in childhood*. LN Robin, MR Rutter (Eds.), *Straight and Devious Pathways to Adulthood*, New York, Cambridge University Press, 1990, p.62-81.
23. Sampson RJ, Laub JH. *Crime and deviance in the life course*. *Annu Rev Sociol* 2006; 18:63-84.
24. George D, Mallery P. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. 11.0 update (fourth ed.), Boston, Allyn and Bacon, 2003.
25. Ho R. *Handbook of Univariate and Multivariate Data Analysis and Interpretation with SPSS*. Florida, Taylor and Francis, 2006, p.239.